

แนวทางการพัฒนาละแวกบ้านและย่านในเมืองเชียงใหม่

Development of Neighbourhood and Districts of Chiang Mai City

วิทยา ดวงธิดา¹ ปรานอม ตันสุขานันท์²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดความเป็นละแวกบ้านและย่านในเมืองเชียงใหม่ รวมทั้งการวิเคราะห์การซ้อนทับของมิติทางกายภาพ สังคม กิจกรรม วิถีชีวิต และความเชื่อของคนในเมืองที่มีส่วนในการกำหนดย่านเพื่อใช้เป็นแนวทางในการเสนอแนะการกำหนดหน่วยพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการวางแผนพัฒนาเมือง หรือผังเมืองที่ไม่ได้สะท้อนลักษณะเฉพาะของพื้นที่และส่งผลให้เกิดการทำลายคุณค่าเมืองที่มีอยู่เดิม

จากการศึกษาพบว่าย่านในเมืองเชียงใหม่แบ่งออกเป็น 14 ย่านและละแวกบ้านอีกจำนวนมาก โดยเป็นย่านฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิง 11 ย่าน และฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงอีก 3 ย่าน จะเห็นได้ว่าฝั่งตะวันตกเกือบทั้งหมดเกี่ยวข้องกับความเป็นเมืองเก่าของเชียงใหม่ ส่วนพื้นที่ฝั่งตะวันออก เฉพาะบริเวณที่ติดแม่น้ำปิงจะมีลักษณะเป็นเมืองเก่ามากกว่าพื้นที่ที่ห่างไกลออกไป ถนนชูปเปอร์ไฮเวย์นับเป็นขอบเขตย่านที่ชัดเจนที่สุดในปัจจุบัน ดังนั้นพื้นที่นอกถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ออกไปจึงเหมาะสมสำหรับรองรับการเติบโตหรือการพัฒนาเมืองใหม่ ขณะที่พื้นที่ทางตะวันตกของถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ไปจนถึงพื้นที่ตอยสุเทพ ควรกันเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีอาคารสูงปานกลางถึงต่ำเพื่อรักษาบรรยากาศเมืองเก่า โดยเฉพาะในเขตกำแพงเมืองชั้นในและชั้นนอก ที่ได้กำหนดเป็นเขตเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในผังเมืองรวมฉบับใหม่ การนำลักษณะเฉพาะของแต่ละย่านและละแวกบ้านเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนและออกแบบเมืองเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับอนาคต

คำสำคัญ: ละแวกบ้าน ย่านในเมืองเชียงใหม่ การพัฒนาเมือง พื้นที่อนุรักษ์และการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

The paper aim at identifying neighbourhood and districts of Chiang Mai City through various factors. Considering that “place characteristic” has not been a major aspect for planners and architects in planning and design the city. As a result, many plans pay no respects to valuable assets of place, for example: suggest road widening or allow high rises in historic areas.

This paper found there are 14 districts in Chiang Mai, with many relatively small neighbourhood. Most of the districts, 11 out of 14, are on the west side of Ping River, while only 3 districts are on the east side. Almost all of west side districts are connected to the history of Chiang Mai in some ways. The Super Highway Road is most legible edge, it can also be used to identify the boundary of the old area of the city. The area outside the Super Highway Road can be developed as the “new town” for Chiang Mai, while the area to the west should be designated as “conserved area” with medium to low rise development, especially the area within the old city walls. Each district characters should be assimilated in the planning and design of the city for a more sustainable future.

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้

² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Keywords: Neighbourhood, Districts of Chiang Mai City, Urban Development, Conserved Area and Sustainable Development

1. บทนำ

ผู้ที่สนใจและศึกษาเรื่องเมืองและการพัฒนาเมืองย่อมให้ความเห็นพ้องกันว่าเมืองเป็นผลผลิตอันมหัศจรรย์อย่างหนึ่งของมนุษย์ เมืองนับเป็นพื้นที่สำคัญ นับวันเมืองจะเติบโตและกลายเป็นที่อยู่ของประชากรโลกเพิ่มมากขึ้นจากการคาดการณ์ขององค์กร Demographia ได้ประมาณการไว้ว่า ในค.ศ. 2025 และ 2030 จะมีประชากรเมืองเพิ่มมากขึ้นจาก 2008 คือ 3,358 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 49.85% ของประชากรโลก เป็น 4,584 และ 4,965 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 57.2% และ ร้อยละ 59.7% ของประชากรโลกตามลำดับ ในช่วงเวลา 80 ปี จาก พ.ศ. 2493 ถึง 2573 จำนวนประชากรโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 2.5 พันล้าน คน เป็น 8.1 พันล้านคน หรือเพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัว โดยในช่วงเวลาดังกล่าวจำนวนประชากรในพื้นที่ต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน แต่การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในแต่ละพื้นที่มีแนวโน้มที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พื้นที่ที่มีจำนวนประชากรเพิ่มเร็วที่สุดคือ แอฟริกาที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นถึง 6.3 เท่า รองลงมาคือ ลาตินอเมริกา/แคริบเบียนที่เพิ่มขึ้น 4.3 เท่า ถัดไปคือ เอเชียเพิ่มขึ้น 3.5 เท่า โอเชียเนียเพิ่มขึ้น 3.4 เท่า และอเมริกาเหนือเพิ่มขึ้น 2.4 เท่า ส่วนพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรเพิ่มต่ำ สุดคือยุโรป ซึ่งมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเพียง 1.3 เท่า เท่านั้น และที่น่าสังเกตคือ จำนวนประชากรของยุโรปกลับลดลงในช่วง 30 ปีหลัง แนวโน้มของการเพิ่มขึ้นของประชากรที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่นี้ มีผลทำให้การกระจายตัวของประชากรเปลี่ยนแปลงไป จะเห็นว่าใน พ.ศ. 2493 ประชากรโลกกว่า 3 ใน 4 อาศัยอยู่ในเอเชีย และยุโรป โดยมากกว่าครึ่งของประชากรโลกอาศัยอยู่ในเอเชีย และกว่า 1 ใน 5 ของประชากรโลกอาศัยอยู่ใน ยุโรป ส่วนโอเชียเนียมีประชากรอาศัยอยู่ไม่ถึงร้อยละ 1 ของประชากรโลก สำหรับประชากรอีก 1 ใน 5 ที่เหลือกระจายอยู่ในแอฟริกา ลาตินอเมริกา/แคริบเบียน และอเมริกาเหนือ ในสัดส่วนที่ไม่ต่างกันมากนัก แต่ในอีก 80 ปีต่อมา คือ ใน พ.ศ. 2573 กลับพบว่า 3 ใน 4 ของประชากรโลกจะอาศัยอยู่ในเอเชีย และแอฟริกา โดยสัดส่วนของประชากรที่อยู่ในเอเชียได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 56 เป็นร้อยละ 60 และในแอฟริกา จากร้อยละ 9 เป็นร้อยละ 17 ส่วนยุโรปที่มีสัดส่วนประชากรอาศัยอยู่ถึงร้อยละ 22 ใน 80 ปีก่อนหน้า กลับลดลงเหลือเพียงร้อยละ 8 ซึ่งตรงกันข้ามกับแอฟริกา (วรชัย ทองไทย, 2554)

การตั้งถิ่นฐานที่ยั่งยืน และการวางแผนเพื่อพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนจะส่งเสริมการมีสุขภาวะที่ดีของมนุษย์ในเมืองด้วยการวางแผนเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นครอบคลุมมิติที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในทุกมิติ ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การสร้างความเข้าใจเชิงพื้นที่ เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการสร้างความเข้าใจเบื้องต้น หรือเสนอแนะแนวทางเพื่อพัฒนาพื้นที่นั้น ๆ (ปรานอม ต้นสุขานันท์ และวิทยา ดวงธิดา, 2556) ตลอดจนการสัญจรจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งนั้นมีความสำคัญ

ในอดีตที่ผ่านมาการวางแผนพัฒนาเมืองหรือการวางผังเมืองในประเทศไทยมักใช้เพียงมิติเดียว เป็นฐานในการวางแผนเพื่อเสนอแนะการพัฒนาในอนาคตได้แก่ การใช้ที่ดินในบริบทของปัจจุบันขาดการตรวจสอบอย่างลึกซึ้งถึงลักษณะเฉพาะของย่านในเมืองที่ทำการวางผัง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของย่านในเมืองที่ทำการวางผัง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของย่านที่เกิดจากการรับรู้ของคน ย่านที่เกิดจากลักษณะสำคัญในประวัติศาสตร์ ย่านที่เกิดจากการกระจุกตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ ย่านที่เกิดจากกลุ่มกิจกรรม และแม้แต่อยานที่เกิดจากความรู้สึกเป็นละแวกบ้าน

ความพยายามในการค้นหาความเป็นย่านสามารถกำหนดได้จากปัจจัยอะไรบางอย่าง ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านกายภาพ ด้านความรู้สึกการรับรู้ของคนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ด้านประวัติศาสตร์ ด้านมานุษยวิทยา ได้แก่ การกระจุกตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านความต่อเนื่องของกิจกรรม หรือความรู้สึกของเจ้าของพื้นที่ และความรู้สึกเป็นละแวกบ้านเดียวกัน นอกจากนี้ จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจพื้นที่เมืองเชียงใหม่ (ปรานอม ต้นสุขานันท์ และวิทยา ดวงธิดา, 2560) อันเป็นประวัติศาสตร์สำคัญ เพื่อการวางแผนอย่างยั่งยืนสำหรับเมืองเชียงใหม่ในอนาคตแล้ว ยังสามารถใช้เป็นตัวอย่างวิธีการศึกษาที่เข้ากับพื้นที่เมืองอื่น ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงพื้นที่อย่างแท้จริงต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 ศึกษาเมืองเชียงใหม่ในภาพรวมถึงความสัมพันธ์ของลักษณะเมืองในเชิงโครงสร้างและลักษณะทั่วไป

2.2 ศึกษาละแวกบ้านและย่านในเมืองเชียงใหม่เพื่อเสนอแนะแนวทางในการกำหนดหน่วยพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการวางแผนพัฒนาเมืองเชียงใหม่จากลักษณะความเป็นย่าน

3. วิธีการวิจัย เครื่องมือ และระเบียบวิธีการวิจัย

3.1 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษานั้นจะเป็นพื้นที่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง บริเวณเทศบาลตำบลช้างเผือก และเทศบาลตำบลสุเทพ โดยศึกษาย่านชุมชนเก่าในเมืองเชียงใหม่ เพื่อศึกษาถึงความเป็นย่านชุมชนเก่า (รูปที่ 1)

3.2 เนื้อหาที่ศึกษา

3.2.1 ศึกษาเมืองเชียงใหม่ในภาพรวมถึงความสัมพันธ์ของลักษณะเมืองในเชิงโครงสร้างและลักษณะทั่วไป

3.2.2 ศึกษาละแวกบ้านและย่านในเมืองเชียงใหม่เพื่อเสนอแนะแนวทางในการกำหนดหน่วยพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการวางแผนพัฒนาเมืองเชียงใหม่จากลักษณะความเป็นย่าน

การศึกษาในบทความนี้มีเป้าหมายหลักเพื่อทราบถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่หรือย่านในเมืองเชียงใหม่ เพื่อสนับสนุนให้มีการนำมิติทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม กิจกรรม วิถีชีวิต และความเชื่อของคนในเมือง

3.3 ทบทวนทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ แผนงาน เอกสารแผนที่ ภาพถ่าย และหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบทางกายภาพ

การศึกษาของ Garnham (1985) พบว่าการระลึกได้ถึงจิตวิญญาณของสถานที่ที่สร้างลักษณะเฉพาะ (Identity) และความมีเอกลักษณ์ของเมืองจากองค์ประกอบทางกายภาพและองค์ประกอบในด้านอื่น ๆ ดังนี้

3.3.1.1 ลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณ์ เป็นการพิจารณาโครงสร้างทางกายภาพของสถานที่และคุณลักษณะทางสุนทรียภาพของพื้นที่ ได้แก่

- ลักษณะทางภูมิศาสตร์ (Topography) ประกอบด้วย ลักษณะสภาพแวดล้อมที่โดดเด่นตามธรรมชาติของที่ตั้งซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งแสดงขอบเขตหรือมีความเกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์ของเมือง

- ลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรม (Greenery & Landscape) และสภาพแวดล้อมลักษณะของภูมิทัศน์ภายนอกอาคาร สภาพภูมิอากาศของชุมชนเป็นปัจจัยส่งผลต่อการใช้พืชพรรณและการจัดภูมิสถาปัตยกรรมภายในชุมชน

- รูปแบบทางสถาปัตยกรรม (Architectural style Richness & Color) จะสะท้อนการใช้สอยและงานช่างฝีมือของชุมชนในช่วงเวลานั้น โดยพิจารณาจากคุณค่าของงานสถาปัตยกรรม 4 ด้าน คือ

1. ด้านประวัติศาสตร์ พิจารณาจากอายุ ความเก่าแก่ และความสำคัญทางประวัติศาสตร์

2. ด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม พิจารณาลักษณะพิเศษและรูปแบบของความงาม

3. ด้านภูมิทัศน์ชุมชน พิจารณาความสำคัญของที่ตั้งและคุณค่าที่มีต่อย่านชุมชน

4. ด้านการท่องเที่ยว เป็นทรัพยากรที่สามารถใช้เพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้

- สภาพของอาคาร (Building Condition) เป็นการพิจารณาจากการมีอาคารที่ยังอยู่ในช่วงอายุของการใช้งานสภาพความทรุดโทรมของอาคาร และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอาคาร

- ช่วงอายุของอาคาร (Age Range of Building) เป็นการพิจารณาช่วงอายุอาคารที่มีความใกล้เคียงกันหรือต่างกัน และช่วงอายุอาคารที่ยังใช้งานได้กับช่วงอายุที่ใช้งานไม่ได้แล้ว

- วัสดุและพื้นผิวของอาคาร (Buildings Materials & Textures) วัสดุและพื้นผิวของอาคารในท้องถิ่น หรืออาคารในช่วงยุคใดยุคหนึ่ง จะมีรูปแบบเพื่อใช้เฉพาะกับอาคารที่อยู่ในพื้นที่ ณ ช่วงเวลานั้น

3.3.1.2 กิจกรรมและหน้าที่ที่สังเกตได้ เป็นการพิจารณาสิ่งแสดงปฏิสัมพันธ์ของคนต่อพื้นที่และปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางวัฒนธรรมรวมถึงอาคารและสภาพแวดล้อมต่อการใช้งานพื้นที่ ได้แก่

- จินตภาพของพื้นที่จากประเภทของกิจกรรม (The Image of Area Perceived by Activity) ประเภทกิจกรรมที่แตกต่างกันไปของชุมชน จะทำให้เมืองเกิดพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อใช้รองรับกลุ่มกิจกรรมที่ต่างต่างนั้น

- ระดับของกิจกรรม (Level of Activity) แบ่งเป็นกิจกรรมหลักที่คนในชุมชนให้ความสำคัญและเกิดขึ้นเป็นประจำ เช่น งานประเพณี และกิจกรรมที่มีความน่าสนใจลดลงมา

- ลักษณะที่ปรากฏชัด (Transparency) ของการมีกิจกรรม และวัฒนธรรมที่เด่นชัดซึ่งพบได้เมื่อเข้าเขตชุมชน

- ลำดับและสัดส่วนของการใช้งาน (Range of Uses & Scale of uses) ความถี่ของการใช้งานและลักษณะของการใช้ที่เกิดขึ้นจะบอกลักษณะกิจกรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

- การรับรู้เสียงและกลิ่น (Sound & Smell) รูปแบบของเสียงและกลิ่นที่เกิดขึ้นเมื่อเข้ามาเขตบริเวณชุมชนนั้นจะสะท้อนลักษณะอาชีพหรือกิจกรรมที่ปรากฏชัดเจนของชุมชน

3.3.1.3 การสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ เป็นการพิจารณาถึงความมุ่งหมายและประสบการณ์ของมนุษย์ คุณลักษณะที่หลากหลายของสถานที่ที่สืบเนื่องจากการตอบสนองของประชากรต่อลักษณะทางกายภาพ และหน้าที่ใช้สอย ได้แก่

- รูปแบบของกรรมสิทธิ์ (Pattern of Ownership) ลักษณะเฉพาะของชุมชนในการรวมกรรมสิทธิ์การครอบครองพื้นที่โดยขึ้นกับขนาดและความเชื่อมโยงของพื้นที่

- ข้อกำหนดของพื้นที่ (Area Rule) ได้แก่ กฎระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการของพื้นที่ที่จะส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพและสังคมของชุมชน

- ระดับการปิดล้อม (Levels of Encloses) ความหนาแน่นหรือ ความเบาบางของกลุ่มอาคารที่ปิดล้อมพื้นที่ในชุมชน แสดงถึงระดับการใช้งาน (Uses) และการเข้าถึงของแต่ละพื้นที่ (Accessibility)

- พื้นที่ว่าง (Open Space) คือที่เว้นว่างของเมืองที่มีรูปแบบธรรมชาติที่เปิดโล่ง นอกจากนี้ยังรวมถึงธรรมชาติที่ถูกสร้างขึ้น โดยที่เว้นว่างของเมืองจะมีตั้งแต่ที่เว้นว่างในรูปของถนนไปจนถึงที่เป็นสวนสาธารณะ และรวมไปถึงที่โล่งที่ล้อมรอบตัวเมืองอยู่ ซึ่งเราอาจแยกประเภทของที่เว้นว่างเหล่านี้ ออกเป็น 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. รูปแบบสามัญหรือที่เว้นว่างของเมือง (Urban Space) ซึ่งโดยทั่วไปเกิดจากรูปด้านหน้าของอาคารและพื้นล่าง (Floor) ของเมือง

2. รูปแบบธรรมชาติที่ถูกนำเข้ามาภายในหรือรอบ ๆ เมืองโดยทั่วไปแล้วที่เว้นว่างของเมืองจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเด่นของมัน เช่น คุณภาพของการปิดล้อม คุณภาพของรายละเอียดและความเหมาะสมตลอดจนกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายใน ที่เปิดโล่งในเมืองมีประโยชน์ใช้สอยที่ต่างกันไปหลายประการด้วยกัน อาจจะเพื่อเสริมหรือต่อเติมรูปทรงของเมืองให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นหรืออาจใช้เป็นพื้นที่สำรองสำหรับการขยายตัวของเมืองในอนาคตก็เป็นได้

- โครงข่ายของที่ว่าง (Network of Spaces) การเชื่อมต่อกันเป็นโครงข่ายของที่ว่างในชุมชนจะแสดงถึงความถี่ ความห่าง และการเกิดขึ้นเฉพาะจุดของกิจกรรมภายในชุมชน

การเชื่อมต่อกันของโครงข่ายที่ว่างนี้จะสร้างให้เกิดเป็นพื้นที่ทางสังคมขึ้นในเมือง (Urban Social Space) ที่แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่กับชุมชน ซึ่ง ได้แบ่งลำดับศักดิ์ของพื้นที่ตามรูปแบบที่กลุ่มหรือบุคคล อาศัยเคลื่อนย้าย และมีปฏิสัมพันธ์ ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. พื้นที่ระดับครอบครัว (Family Space) เป็นเครือข่ายความเชื่อมโยงในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระดับทั่วไป

2. พื้นที่ละแวกบ้าน (Neighbourhood Space) เป็นเครือข่ายที่ขึ้นจากการเคลื่อนไหวในระดับทั่วไปและในชีวิตประจำวัน

3. พื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic Space) เป็นศูนย์รวมของการจ้างงานอันมั่นคง

4. ส่วนของเมืองหรือพื้นที่ทางสังคมระดับภูมิภาค เป็นความเชื่อมโยงความเคลื่อนไหวในภาพกว้างของความเป็นเมือง

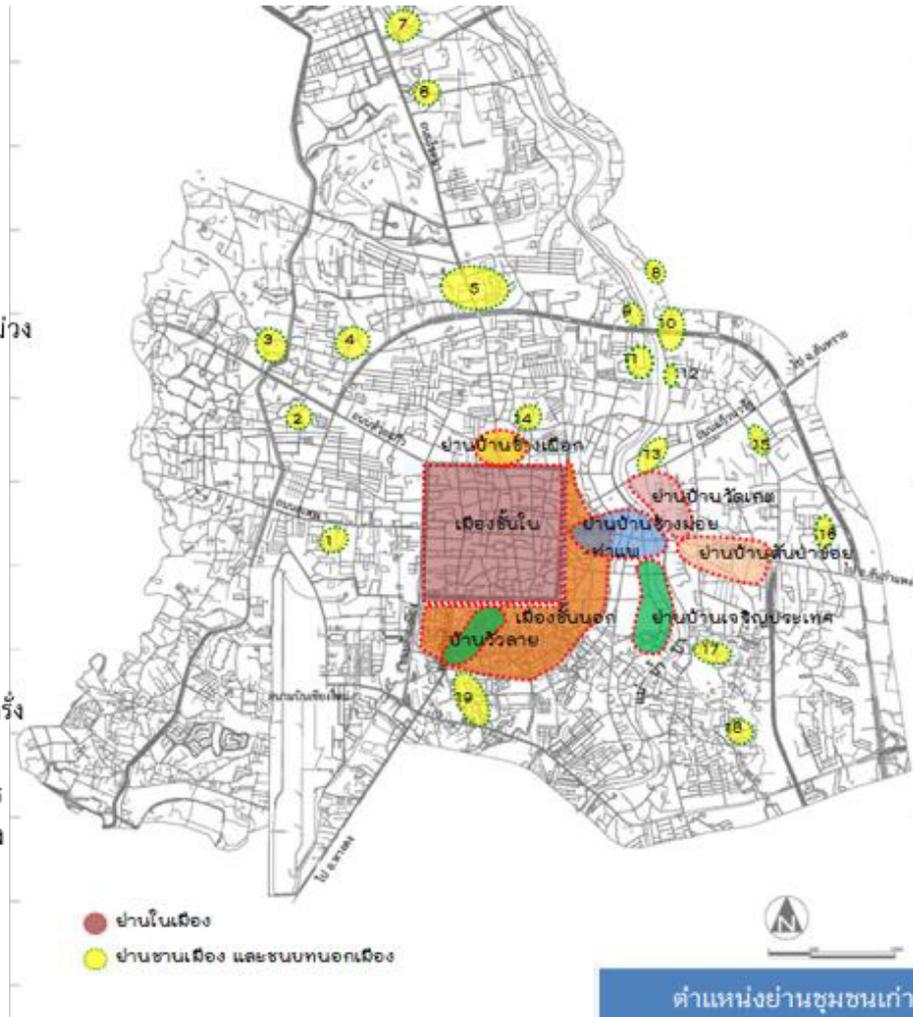
3.4 วิธีการวิจัย

3.4.1 แหล่งข้อมูล

- ทศตวรรษ ด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการระบุความเป็นละแวกบ้าน และย่านของเมือง ศึกษาข้อมูลในเรื่องนโยบาย แผนงาน โครงการที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ผลที่มีต่อปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนในการกำหนดความเป็นชุมชน ละแวกบ้าน และย่าน ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางกายภาพ สังคม กิจกรรม วิถีชีวิต และความเชื่อของคนในเมือง ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดความเป็นย่านหลากหลายมิติ

- ปฐมภูมิ ด้วยการสำรวจภาคสนามโดยวิธีการผังเมือง การออกแบบเมือง และภูมิสถาปัตยกรรม โดยศึกษาชุมชนเก่าในเมืองเชียงใหม่ทั้ง 19 ชุมชน (รูปที่ 1) เพื่อศึกษาถึงความเป็นย่านชุมชนเก่าด้วยการเก็บรวบรวมปฐมภูมิจากการสำรวจภาคสนาม การจดบันทึกข้อมูล การบันทึกภาพ และการสังเกตชุมชนเก่าในเมืองเชียงใหม่ทั้ง 19 ชุมชน

- 1 บ้านเวียงสวนดอก
- 2 บ้านป่าห้า
- 3 บ้านช่างเคียน
- 4 บ้านเจ็ดยอด
- 5 บ้านช่วงสิงห์
- 6 บ้านแม่หยวก
- 7 บ้านพระนอนขอนแก่น
- 8 บ้านวัดชะจาว
- 9 บ้านวัดป่าตัน
- 10 บ้านวัดลังกา
- 11 บ้านวังสิงห์คำ
- 12 บ้านฟ้าฮ่าม
- 13 บ้านศรีโขง
- 14 บ้านวัดกู่เต้า
- 15 บ้านวัดกู่คำ
- 16 บ้านวัดหนองป่าครั่ง
- 17 บ้านวัดเมืองกาย
- 18 บ้านวัดเมืองสาคร
- 19 บ้านวัดศรีปิงเมือง

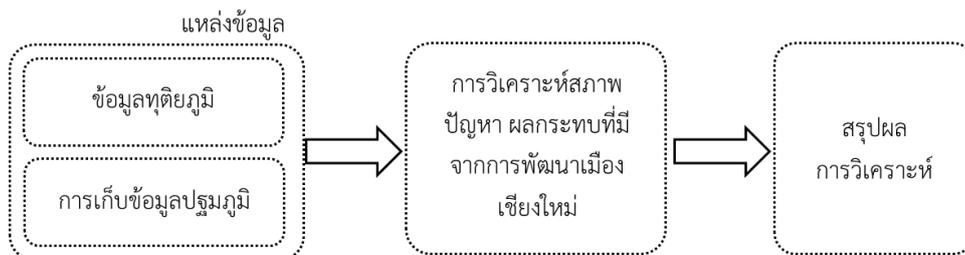

รูปที่ 1 ตำแหน่งย่านชุมชนเก่า และย่านเก่าในเมืองเชียงใหม่
ที่มา: เครือข่ายนักผังเมืองเชียงใหม่ (2553)

3.4.2 การวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบที่มีจากการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ (รูปที่ 2)

ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับวิวัฒนาการของชุมชน การตั้งถิ่นฐาน และองค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญของย่านที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาเมืองและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

3.4.3 สรุปผลการวิเคราะห์ กำหนดขอบเขตย่านในเมืองเชียงใหม่ และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของย่านเป็นหลัก

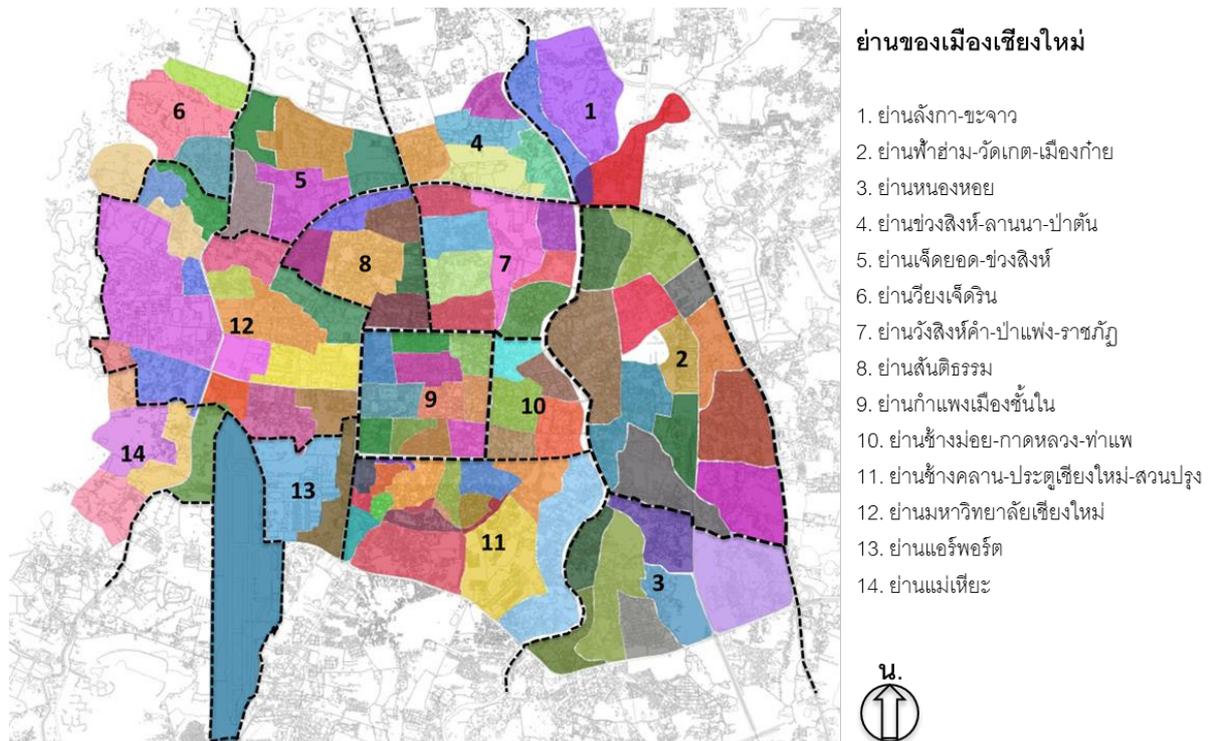

รูปที่ 2 กรอบการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

4. ผลการวิจัย

4.1 ลักษณะเมืองในภาพรวม

เนื่องจากย่านและละแวกบ้านต่างอยู่ในเมือง ดังนั้นลักษณะเมืองโดยภาพรวมย่อมส่งผลต่อลักษณะของย่านและละแวกบ้าน ขณะเดียวกันลักษณะของย่านและละแวกบ้านก็ส่งผลต่อลักษณะของเมืองโดยภาพรวมเช่นกัน หัวข้อนี้พยายามชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของลักษณะเมืองในเชิงโครงสร้าง เช่น ความเชื่อมโยงของพื้นที่ การเชื่อมต่อของพื้นที่ และกิจกรรมที่มีผลต่อลักษณะของย่านและละแวกบ้าน โดยสรุปแล้วย่านและละแวกบ้านของเมืองเชียงใหม่ (รูปที่ 3) มีลักษณะดังต่อไปนี้

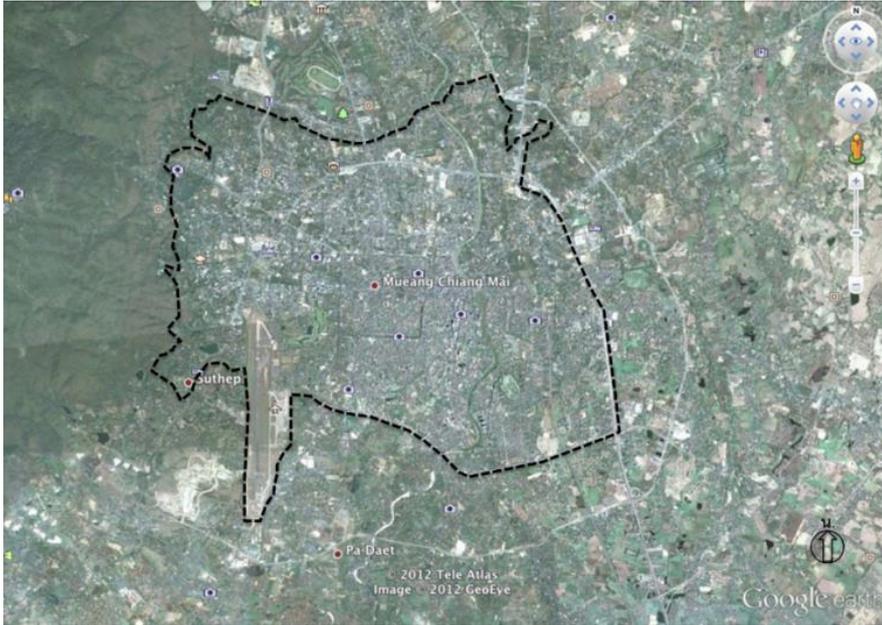

รูปที่ 3 ย่านในเมืองเชียงใหม่

ที่มา: ผู้วิจัย (2556)

4.1.1 เมืองมีชีวิต และเติบโตทีละน้อย (The City is Gradually Growing)

เมืองเชียงใหม่กำเนิดขึ้นมาจากกลุ่มเวียง และชุมชนขนาดเล็กจำนวนมาก ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง เชียงตุงสุเทพ ลักษณะพื้นที่เมืองเมื่อเริ่มแรก เป็นกลุ่มเวียงและชุมชนที่เต็มไปด้วยธรรมชาติ กลุ่มต้นไม้ แหล่งเกษตรกรรม และพื้นที่ว่าง เมื่อเมืองขยายตัวเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ แบบค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่มีการวางแผนที่ชัดเจนรองรับให้ทันกับการเติบโตนั้น พื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ว่างก็ค่อย ๆ ถูกทดแทนด้วยสิ่งปลูกสร้าง อาคารบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น กระทั่งเกือบกลายเป็นเนื้อเดียวกันดังที่เห็นในปัจจุบัน (รูปที่ 4)

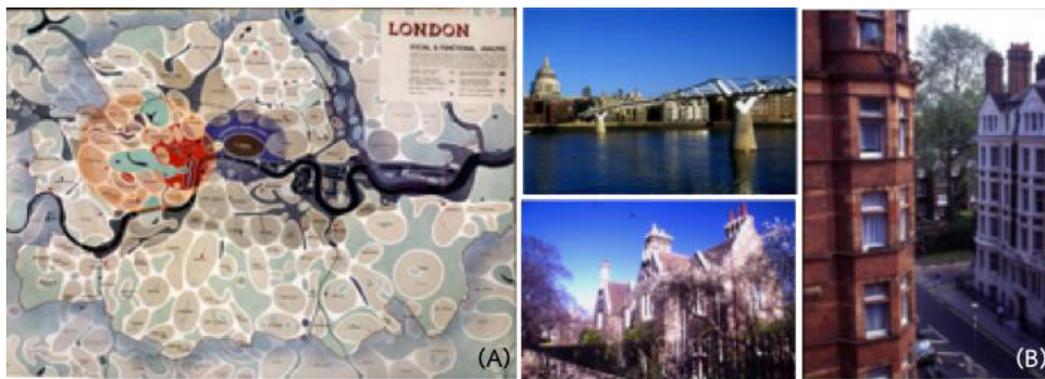
สัญลักษณ์
 ----- ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

รูปที่ 4 ภาพถ่ายทางอากาศของเมืองเชียงใหม่
 ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

การเติบโตเมืองแบบค่อยเป็นค่อยไป และไร้แผนแม่บทการเติบโตนี้ ยังสะท้อนอยู่ในลักษณะพื้นที่เมืองที่ยังมีพื้นที่ว่างเมืองแบบไม่สม่ำเสมอ (Random) อยู่เป็นจำนวนมาก ลักษณะดังกล่าวนี้อาจสังเกตเห็นได้ทั้งจากโครงสร้างเมืองที่เกิดจากเส้นถนนที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีความต่อเนื่องทั้งโครงข่ายรวมทั้งขนาดหรือระยะต่าง ๆ และเนื้อเมืองที่ไม่สม่ำเสมอดังกล่าวมาแล้ว

ลักษณะเมืองที่ประกอบด้วยพื้นที่ย่อยทางกายภาพ และทางสังคมจำนวนมากเช่นนี้ ความจริงเป็นลักษณะร่วมกันของเมืองประวัติศาสตร์ที่มีอายุยาวนานทั่วไป ดังตัวอย่างในรูปที่ 5 เป็นแผนที่เมืองลอนดอน ที่เขียนวิเคราะห์ลักษณะชุมชนทางสังคมและการใช้ประโยชน์ (Ling and Johnson, 1943) เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการวางผังเมืองรวมเมืองลอนดอน หรือ “County of London Plan” หากทำความเข้าใจธรรมชาติของเมือง และแสวงหาวิธีการพัฒนาเมืองที่เหมาะสมสำหรับลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นการส่งเสริมการพัฒนาเมืองอย่างสร้างสรรค์ และยั่งยืน เมืองที่ค่อย ๆ เติบโตไม่ได้เกิดจากการวางแผนหรือวางผังมาแต่ต้นนี้อาจเกิดลักษณะที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ เช่น เนื้อเมืองไม่ได้ต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกัน มีพื้นที่เว้นว่างรองรับการพัฒนาได้อีกมาก

แนวทางการพัฒนาเมืองที่มีลักษณะไม่สม่ำเสมอ มีพื้นที่ว่างที่สามารถรองรับการเติบโตได้ในเมืองอีกจำนวนมากนี้ ควรมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาแบบเต็มเต็มพื้นที่ (Infill Development) เช่น บริเวณพื้นที่ว่างในเมืองด้านหลังอาคารพาณิชย์กรรมเดิม เพื่อให้เกิดการใช้พื้นที่ได้มีประสิทธิภาพขึ้นโดยเมืองไม่ขยายตัวยาวไปตามแนวถนน ซึ่งทำให้เกิดภาวะสิ้นเปลืองทั้งการจัดสิ่งสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และการใช้พลังงานที่สูงมากขึ้นสำหรับการเดินทางสู่เมือง

รูปที่ 5 (A) แผนที่วิเคราะห์ลักษณะชุมชนทางสังคมและการใช้ประโยชน์

ที่มา: Ling and Johnson (1943)

(B) ลักษณะเมืองที่ยังส่งเสริมลักษณะเมืองเก่าในปัจจุบัน

ที่มา: ผู้วิจัย (2556)

4.1.2 เมืองสองหน้า (The Global and Local Juxtaposition)

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่เราสามารถสรุปได้จากการสำรวจ การวิเคราะห์ และทำความเข้าใจเมืองเชียงใหม่อย่างละเอียดจะเห็นได้ว่าเมืองเชียงใหม่มีทั้งลักษณะการถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระแสโลก และมีลักษณะของความเป็นท้องถิ่นอย่างเข้มข้น กล่าวคือด้านหนึ่งเมืองเชียงใหม่ มีสัญลักษณ์ของการแผ่ถึงกันทั่วโลก ทำให้โลกเหมือน ๆ กัน ด้วยสินค้าและบริการระดับโลก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการติดต่อสื่อสาร เข้าถึงกันได้สะดวกยิ่งขึ้น รวมทั้งเชียงใหม่ยังเป็นศูนย์กลางระดับภาคของภาคเหนือตอนบน เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า การศึกษา การรักษาพยาบาล และการคมนาคมเชียงใหม่ยังเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่สำคัญสำหรับทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และด้วยบทบาทการเป็นศูนย์กลางด้านต่าง ๆ ของเมืองเชียงใหม่เอง ที่ทำให้เกิดการลงทุนในสาขาต่าง ๆ และเกิดความต้องการแรงงานเป็นจำนวนมากตามมาด้วย เมืองเชียงใหม่จึงเป็นพื้นที่ของคนต่างกลุ่ม ต่างฐานะ เพศ วัย และชาติพันธุ์ ซึ่งลักษณะเช่นนี้สะท้อนไปสู่กลุ่มคนและความสัมพันธ์ของกลุ่มคนเหล่านี้ ที่มีผลต่อลักษณะย่าน และละแวกบ้าน ตลอดจนการใช้พื้นที่ในเมืองด้วย (รูปที่ 6)

อีกด้านหนึ่งด้วยความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีอายุยาวนาน และเป็นศูนย์กลางด้านศิลปวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้คนได้สืบทอดวิถีชีวิต แนวคิด และการสร้างสรรค์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนความคิด ความเชื่อ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตเกือบทุกมิติ ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีเหล่านี้ต่างได้รับการสืบทอดและส่งต่อมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นสิ่งที่คนนอกเห็นว่า “เป็นเสน่ห์” อย่างยิ่งของเมืองเชียงใหม่ อัตลักษณ์ท้องถิ่นนี้คนต่างถิ่นรู้สึกสัมผัสได้เมื่อมาเยือน และใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับคนเชียงใหม่

ในปัจจุบันแม้เสน่ห์และอัตลักษณ์ที่เคยเข้มแข็งจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบที่เป็นสากล และโลกาภิวัตน์มากขึ้น ในท่ามกลางปัญหาของเมืองที่รุนแรงยิ่งขึ้น แต่ชาวเชียงใหม่ส่วนใหญ่ก็ยังประเมินว่า เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีเสน่ห์ดึงดูดใจให้มีผู้อยากมาเยือนอยู่ไม่เสื่อมคลาย เครือข่ายนักผังเมืองเชียงใหม่ (2553)

ลักษณะทางกายภาพของเมืองที่สะท้อนการคงอยู่ของความเป็นเมืองระดับโลกควบคู่กับความเป็นท้องถิ่นละแวกบ้าน โดยเฉพาะในเขตเมืองเก่า และย่านเก่าแก่ทั้งหลาย ได้แก่ ถนนสายหลักที่มีขนาดใหญ่ เดินทางได้สะดวกด้วยยานพาหนะ เป็นเส้นตรง และเป็นระบบตาราง แต่เมื่อเลี้ยวจากถนนสายหลักเข้าไปในถนนซอย กลับพบถนนขนาดเล็ก คดเคี้ยว ลดเลี้ยวไปมา และบ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่น เป็นบรรยากาศของความแตกต่าง ที่เป็นเสน่ห์อย่างยิ่งของเมือง

รูปที่ 6 ภาพอันขัดแย้งกันของ “เมืองสองหน้า”: บรรยากาศเมืองเก่าและอาคารสูงในเมืองเชียงใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย (2556)

4.1.3 เมืองธรรมชาติและประวัติศาสตร์ (Natural and Historical Character)

ลักษณะสำคัญสองประการที่ยังคงอยู่คู่เมืองเชียงใหม่ และนับเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของเมือง ได้แก่ ความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ ที่มีอายุยืนยาว และการมีธรรมชาติอันงดงามหล่อเลี้ยงเมืองอย่างใกล้ชิด

เมืองเชียงใหม่เต็มไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ มีวัดวาอาราม โบราณสถาน ในเมืองเป็นจำนวนมาก จากการศึกษาของอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และสุรพล ดำริห์กุล (2539) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในเขตเมืองเชียงใหม่มีวัดถึง 87 วัด และวัดร้างอีกถึง 72 วัด (ปัจจุบันจำนวนนี้เปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย เนื่องจากมีการฟื้นฟูวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่มีพระจำพรรษาจำนวนหลายวัด) ลักษณะสำคัญนี้ยังคงอัตลักษณ์ที่สำคัญของเมือง

เมืองเชียงใหม่ยังหล่อเลี้ยงด้วยธรรมชาติ ทั้งภายในเมืองที่ร่มรื่น เต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ หรือถูกเรียกว่าเป็น “วนานคร” และยังมีเทือกเขาและดอยสุเทพทางตะวันตกของเมือง นับเป็นปรากฏทางธรรมชาติที่ผู้คนจากทั่วสารทิศได้ใช้เป็นจุดอ้างอิง เป็นแหล่งพักสายตา และให้ความสดชื่นแก่ชาวเมืองได้เป็นอย่างดี มีงานวิจัยจำนวนมากกล่าวถึงความผูกพันของมนุษย์กับธรรมชาติ และความสำคัญขององค์ประกอบด้านธรรมชาติต่อจิตวิทยาของมนุษย์ ว่าเป็นความจำเป็นพื้นฐานประการหนึ่ง นอกเหนือจากปัจจัย 4 ที่มนุษย์ขาดไม่ได้แล้ว พื้นน้ำ ดินไม้และภูเขา ฯลฯ ต่างสร้างความรู้สึกที่ดี สบาย และผ่อนคลายให้กับมนุษย์ได้ โดยเฉพาะดอยสุเทพยังเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหารที่สำคัญยิ่งต่อชาวเชียงใหม่ จึงเป็นองค์ประกอบที่ถือเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของเมืองเชียงใหม่ได้ เพราะได้ผสมธรรมชาติเข้ากับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้อย่างลงตัวนับเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Life) ของชาวเชียงใหม่ ด้วยเหตุนี้ดอยสุเทพจึงเป็นหัวใจสำคัญของเมืองเชียงใหม่ และควรรักษาไว้ รวมทั้งให้โอกาสชาวเชียงใหม่ และผู้มาเยือนได้รับรู้ความงาม ตลอดจนความหมาย และความสำคัญของดอยสุเทพให้มากที่สุด

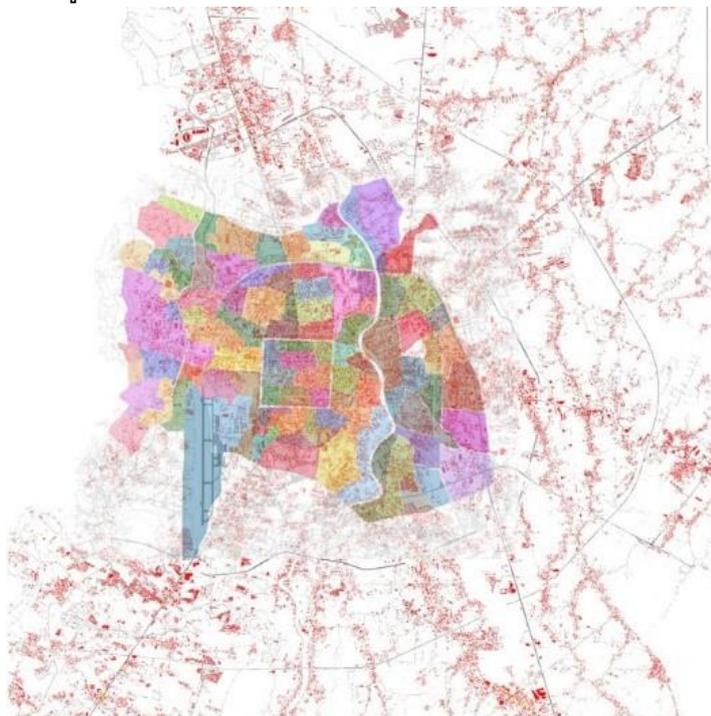
4.1.4 เมืองขาดสมดุล (Unbalanced Urban)

โครงสร้างของเมืองเชียงใหม่ คือเมืองเชียงใหม่มีเขตกำแพงเมืองชั้นในเป็นเขตเมืองเก่า ที่ชัดเจนทั้งในลักษณะทางกายภาพ การรับรู้ของผู้คน ความหมาย ตลอดจนกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ และมีย่านสถาบันการศึกษาหลักคือย่านมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทางตะวันตกของเมืองติดดอยสุเทพ ย่านสถาบันการศึกษาที่เหลือเป็นย่านโรงเรียนปริณัสรอยแยลส์วิทยาลัย โรงเรียนดาราวิทยาลัย บนถนนแก้ววรัฏฐ ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง และโรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่ และโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยระดับประถม บนถนนเจริญประเทศ ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเขตเมืองเก่า สำหรับย่านการค้าของเมืองตั้งแต่เดิมอยู่บริเวณถนนช้างม้อย-ท่าแพ-ช้างคลานเจริญเมือง และโชตนา แต่เพิ่มความเข้มข้นและขยายตัวมากขึ้น ในบริเวณช้างคลานตอนล่าง และห้วยแก้ว-นิมมานเหมินท์ ทางตะวันตกของเมือง ที่นับว่าเป็น “ทางเข้าเมือง” (The New Gate Way) ใหม่ของเมือง เพราะได้มีการสร้างทางลอด ทุกจุดตัดทางแยก เชื่อมโยงเส้นทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 หรือถนนซูเปอร์ไฮเวย์ ทำให้การเดินทางด้วยรถยนต์สามารถเข้ามาถึงทางตะวันตกของเมืองได้โดยตรง โดยไม่ผ่านศูนย์กลางเมืองเดิม

ศูนย์กลางสถานที่ราชการของเมืองไปรวมตัวกันอยู่บริเวณทางเหนือของเมืองตามแผนการย้ายสถานที่ราชการ นอกจากนี้ยังมีสถานที่ราชการบางส่วนบนพื้นที่ทางตะวันออกของฝั่งแม่น้ำปิง บริเวณเจริญเมือง-ค่ายกาวิละ-ทุ่งโฮเต็ล โดยมีสนามบินหรือกองบิน 41 ที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมือง

พื้นที่ส่วนอื่น ๆ ในเมืองเป็นพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง โดยยังมีการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน โดยเฉพาะในเขตกำแพงเมืองชั้นนอกที่แม้การรับรู้ของผู้คนจะไม่ชัดเจน ยกเว้นผู้อยู่อาศัยหรือทำงานในพื้นที่ แต่ก็ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน วัดวาอาราม กิจกรรม ตลอดจนลักษณะทางกายภาพ บ่งบอกถึงความเป็นเมืองเก่า ที่มีการใช้ที่ดินแบบผสมผสานและยังเป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนอีกจำนวนมาก รวมทั้งกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณริมแนวคลองแม่ข่าและกำแพงดิน

ลักษณะที่สำคัญเชิงโครงสร้างระดับเมืองที่สำคัญประการหนึ่งคือ การที่คนเชียงใหม่ที่อยู่อาศัยในเมืองแต่เดิม ย้ายออกไปอยู่ชานเมืองมากยิ่งขึ้น พื้นที่เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ครอบคลุมพื้นที่ 40.216 ตารางกิโลเมตร ข้อมูล ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2554 ประชากรในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีทั้งสิ้น 141,361 คน อย่างไรก็ตามเมืองได้ขยายตัวออกไปในพื้นที่โดยรอบทำให้มีบ้านพักอาศัยจำนวนมากภายในเขตชานเมือง มีการย้ายออกที่อยู่อาศัยของประชากรออกไปยังพื้นที่เหล่านั้นมีการประมาณการว่าเชียงใหม่และพื้นที่โดยรอบครอบคลุมพื้นที่ถึง 529 ตารางกิโลเมตร ซึ่งใหญ่กว่าเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ถึง 10 เท่า และมีประชากรประมาณ 70,000 คน (ปรานอม ดันสุขานันท์ และวิฑูรย์ ดวงธิดา, 2556) (รูปที่ 7) ทำให้ชุมชนต่างอำเภอที่อยู่ห่างไกลออกไป ย่านศูนย์กลางเมืองกลายเป็นย่านธุรกิจการค้า เป็นแหล่งงาน และเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย แรงงานภาคบริการ เช่น ชาวเขา ชาวไทใหญ่ ฯลฯ มากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดผลเสียโดยตรงต่อเมืองอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ ประการแรกทำให้เกิดการเดินทางจำนวนมากเข้าเมืองในช่วงเช้า และออกจากเมืองกลับไปยังพื้นที่เหล่านั้นในเวลาเย็น โดยเฉพาะเมื่อเชียงใหม่ไม่มีระบบขนส่งมวลชนที่ดีที่จะสนับสนุนการเดินทางดังกล่าว ทำให้เกิดกองทัพรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ ในช่วงชั่วโมงเร่งด่วนช่วงเช้า ช่วงเย็น ที่นับวันจะทวีความรุนแรงของปัญหาสูงขึ้น จำนวนรถยนต์บนถนนเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล ลักษณะดังกล่าวนี้นอกจากส่งผลให้เกิดการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลจำนวนมากตามมา จนเกิดการพึ่งพาแบบขาดสมดุล ซึ่งย่อมไม่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน สะอาด ปราศจากมลภาวะ และไม่สิ้นเปลืองพลังงานแล้ว ยังส่งผลต่อชีวิตเมืองซึ่งเป็นผลต่อเนื่องคือย่านศูนย์กลางเมืองกลายเป็นพื้นที่เฉพาะของนักท่องเที่ยวหรือคนต่างถิ่นเท่านั้น

รูปที่ 7 แสดงการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่

ที่มา: ผู้วิจัย (2556)

ศูนย์กลางเมืองกลายเป็นพื้นที่ของนักท่องเที่ยวหรือคนบางกลุ่มเท่านั้น ส่งผลกระทบต่อความมีชีวิตของเมือง เมืองเป็นเพียงที่ทำงาน ย่อมทำให้เมืองเจียบเหงาในช่วงเวลาค่าคืน การมีผู้อยู่อาศัยในเมือง ทำให้เกิดการใช้พื้นที่เมืองตลอด 24 ชั่วโมง มีช่วงเวลาของคน และกิจกรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วเมืองสะท้อนลักษณะของเมืองเปรียบเสมือนคนที่สมบูรณ์ต้องมีหลายส่วนประกอบกัน เมืองที่สมบูรณ์ต้องการชีวิตต่างเวลา ต่างกรรม ต่างวาระที่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล

4.1.5 เมืองขับเคลื่อนด้วยเศรษฐกิจ (Economic-Driven Urban)

แม้เชียงใหม่จะยังคงเสน่ห์ และอัตลักษณ์ของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ และหล่อเลี้ยงด้วยธรรมชาติอันงดงามอย่างไรก็ตาม เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าพลังที่ขับเคลื่อน สร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากต่อเมืองเชียงใหม่ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาคือ พลังทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์โยงใยเมืองเชียงใหม่เข้ากับเมืองอื่น ๆ เนื่องจากเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองหลักที่เป็นศูนย์กลางของภาคเหนือ ในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ในภูมิภาคที่ตอบสนองการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม ในฤดูกาลท่องเที่ยวพื้นที่เมืองจึงคราคร่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และพื้นที่เมืองก็เกิดกิจกรรมที่ตอบสนองการท่องเที่ยวจำนวนมาก และในบรรดากิจกรรมเหล่านี้มีหลาย ๆ กรณีที่ตอบสนองเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยชาวท้องถิ่นต่างเห็นว่าเป็นไม่เหมาะสมหรือขัดแย้งกับความคิดความเชื่อ ประเพณี และศีลธรรมอันดี เช่น บาร์เบียร์ที่เปิดอย่างโจ่งแจ้ง หรือแม้แต่อาคารสูงที่บดบังทัศนียภาพของเมือง ตลอดจนทำลายพื้นที่ธรรมชาติอันงดงามเหล่านี้เป็นต้น

พลังทางเศรษฐกิจนี้ โดยแท้จริงแล้วยังผนวกเข้ากับอำนาจการบริหารจัดการในสังคมที่ทำให้ความหวัง ความต้องการของคนท้องถิ่นจำนวนมากไม่ได้รับการเหลียวแลแต่ความต้องการของนักธุรกิจเจ้าของกิจการ หรือนักท่องเที่ยวไร้รสนิยมได้รับการตอบสนองมากกว่า ความขัดแย้งและปัญหาทั้งหลายจึงยังดำรงอยู่ และสะท้อนอยู่ในลักษณะทางกายภาพของเมือง จนอาจเรียกได้ว่าเชียงใหม่ได้กลายเป็นเมือง “พลังเศรษฐกิจพาไป” แต่เพียงอย่างเดียว การพัฒนาเมืองไม่ได้ใช้องค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาที่เคยมีมาอื่นใด ทั้งชาติมิติด้านสังคม ด้านความหมายหรือด้านจิตวิญญาณ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับ พัฒนา กิติอาษา (2546) กล่าวว่าท้องถิ่นนิยมกับโลก ท้องถิ่นนิยมกับโลกาภิวัตน์ควรได้รับการพิจารณาในฐานะที่เป็นองค์รวม เป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน และเราสามารถปลงมายาคติเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ที่ว่าโลกกำลังจะเคลื่อนไปสู่ความเหมือนกัน ท้องถิ่นย่อมตกอยู่ภายใต้กระแสครอบงำของโลก หรือท้องถิ่นมักจะถูกแยกขาดจากกระแสโลก การปลงมายาคตินี้ ทำให้หากเราให้คุณค่าและความสำคัญกับท้องถิ่นเพิ่มขึ้น และพิจารณาท้องถิ่นในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคม กระแสแนวคิด และปฏิบัติการทางสังคมที่มีพลังและเอื้อประโยชน์ต่อคนจำนวนมาก

บทความชิ้นนี้มาจากส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ได้ให้ความสำคัญกับท้องถิ่น และพิจารณาท้องถิ่นในฐานะเป็นหน่วยทางสังคม รวมทั้งเป็นกลุ่มคน และกลุ่มความคิดในฐานะมนุษยชาติที่ทรงพลัง มีส่วนสำคัญทำให้เกิดพื้นที่ที่มีความหมายต่อการอยู่อาศัยของกลุ่มคนในท้องถิ่นเหล่านั้น และผู้มาเยือนด้วย

กระบวนการพัฒนาเมืองอย่างมีสุขภาวะที่ดีเปรียบเทียบทำนองเดียวกันกับสุขภาวะของระบบชีวภาพ (Health of Ecosystems) และสมดุลคงต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจและแนวคิดใหม่ คือให้ท้องถิ่นมีโอกาสแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับศักยภาพและพื้นฐานความเป็นจริงทางสังคมของตน และให้ท้องถิ่นเป็นท้องถิ่นที่มีศักดิ์ศรี จิตวิญญาณ และลมหายใจของตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเหมือนกันทั่วโลก ส่วนวิถีทางที่จะได้มาซึ่งท้องถิ่นอันงดงามดังใจคนท้องถิ่นต้องผ่านกระบวนการรวมตัวและการทำงานเชื่อมโยงกันในรูปแบบของเครือข่าย จึงจะเกิดเป็นพลังที่เข้มแข็งแก่ชุมชนท้องถิ่นได้

4.2 ลักษณะละแวกบ้านและย่าน

สำหรับลักษณะละแวกบ้านและย่านที่ค้นพบจากการศึกษามีลักษณะร่วมและแตกต่างกับลักษณะของเมืองสามารถแยกออกได้ดังนี้

4.2.1 เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ (Related to History)

พื้นที่ศึกษาทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะพื้นที่ละแวกบ้านและย่านทางตะวันตกของแม่น้ำปิง ส่วนพื้นที่ทางตะวันออกของแม่น้ำปิงยังคงลักษณะความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของ

เมืองบริเวณริมแม่น้ำปิงไปจนกระทั่งอย่างน้อยถึงสถานีรถไฟทางตะวันออก แล้วค่อย ๆ ลดน้อยลงไปจนถึงบริเวณถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ (เชียงใหม่-ลำปาง) ซึ่งสามารถใช้เป็นเส้นแบ่งพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์กับเมืองสมัยใหม่ทางฝั่งตะวันออกของเมืองเชียงใหม่ได้

4.2.2 มีความเป็นชุมชนดั้งเดิม (Traditional Community)

นอกจากเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์แล้ว ละแวกบ้านในเมืองเชียงใหม่ยังมีลักษณะเป็นชุมชนดั้งเดิมทั้งทางกายภาพ และทางสังคม กล่าวคือ อยู่ในพื้นที่ที่มีถนนซอย และมีขนาดเล็ก คดเคี้ยวไปมา โดยถนนซอยหลายส่วนไม่ได้มีลักษณะบรรจบกันแบบถนนสมัยใหม่ ที่เรียกในภาษาล้านนาว่า “บ่ตัด” หรือไม่ตรงกัน นอกจากนี้ละแวกบ้านจำนวนมากในเมืองเชียงใหม่ ยังคงมีผู้คนที่รู้จักคุ้นเคย เป็นญาติพี่น้องมาอยู่ใกล้กัน หรือสนิทสนมคุ้นเคย เป็นเพื่อนบ้านที่มีการไปมาหาสู่ และมีการทำกิจกรรมร่วมกัน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหมู่บ้านในเมือง (Urban Village)

ลักษณะทางกายภาพและสังคมแบบนี้เป็นสิ่งที่ควรธำรงรักษาไว้ เพราะเมืองเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่หากมีความหลากหลายทางชีวภาพมากเท่าใด ก็จะมีมี สุขภาพดีเท่านั้น เช่นเดียวกัน หากในสังคมยังมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากเท่าใดก็จะแสดงว่าเป็นสังคมที่อุดมสมบูรณ์มากเท่านั้นด้วย

4.2.3 มีความหลากหลายสูง (High Diversity)

เนื่องจากเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน และเป็นชุมชนดั้งเดิม ประกอบกับเป็นเมืองที่มีบทบาทที่หลากหลายเช่น เมืองทางด้านวัฒนธรรม เมืองด้านการศึกษา เมืองด้านเศรษฐกิจ และเมืองด้านการท่องเที่ยว ทำให้ละแวกบ้านในเมืองเชียงใหม่มีลักษณะหลากหลายไปตามอายุเมืองที่ต่อเนื่องมาแต่อดีต และบทบาทหน้าที่ของเมืองที่มีอยู่ในปัจจุบัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนี้ยังอยู่ซ้อนทับกันอย่างหลากหลายมิติ ทำให้หลายครั้งการตัดสินใจเรื่องขอบเขตของละแวกบ้านและย่านในเมืองเชียงใหม่ประสบปัญหาของความไม่ชัดเจน และความเป็นไปได้ในหลากหลายรูปแบบมาก ความหลากหลายนี้โดยแท้จริงแล้วเป็นเสน่ห์อย่างยิ่ง หากสามารถจัดการได้ด้วยความเที่ยงธรรม ให้แต่ละคนมีพื้นที่ของตนเอง ในการดำรงความเป็นตัวตน โดยไม่ไปรุกรานสิทธิอันชอบธรรม หรือทำให้คนอื่น ๆ ในพื้นที่เดียวกันต้องสูญเสียความเป็นตัวตนของตนเองไป

4.2.4 การทับซ้อนของละแวกบ้าน (Overlapping Neighbourhoods)

เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีลักษณะที่หลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นพื้นที่ขนาดเล็กมีจำนวนมาก และอยู่ไม่ห่างไกลกันประกอบกับวัดและศรัทธาวัตรก็มีส่วนสำคัญในการกำหนดละแวกบ้านในเมืองเชียงใหม่ ลักษณะทั้งหมดดังกล่าวนี้ทำให้หลายครั้งไม่สามารถแยกพื้นที่แต่ละละแวกบ้านออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ขึ้นกับว่าจะใช้ประเด็นใดเป็นปัจจัยในการตัดสินใจพื้นที่ละแวกบ้านหรือย่านนั้น ๆ การกำหนดพื้นที่ละแวกบ้านและย่านจึงอาจทำได้หลายวิธีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยที่ใช้พิจารณาเหล่านั้น เช่น ระบบเครือญาติ พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางกิจกรรม ลักษณะทางกายภาพ เป็นต้น

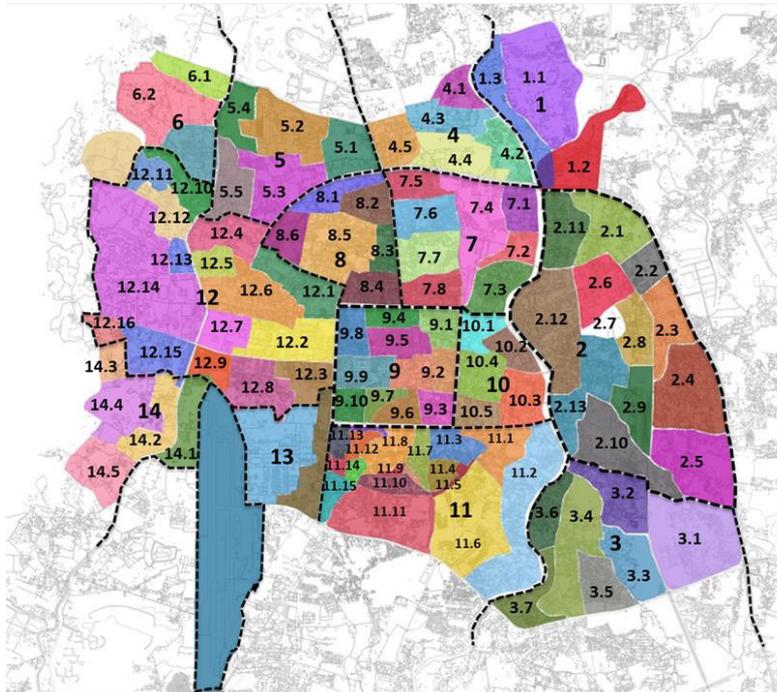
4.2.5 ปราศจากพื้นที่ที่เอนกประสงค์เพื่อกิจกรรมทางสังคม (No Common Ground)

ละแวกบ้านและย่านจำนวนมากอาจกล่าวได้ว่าขาดแคลนพื้นที่ที่เอนกประสงค์เพื่อกิจกรรมทางสังคมในอดีตวัดเป็นพื้นที่ที่เอนกประสงค์เพื่อกิจกรรมทางสังคมของชุมชน แต่เมื่อผู้คนในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการให้ความหมายต่อวัดไป วัดไม่ได้เป็นศูนย์รวมจิตใจ หรือศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชนอย่างแต่ก่อน การเข้าใช้พื้นที่วัดก็มีน้อยลง ขณะเดียวกันวัดก็ต้องมีการดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด หลายแห่งปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่เอนกประสงค์ของวัดเป็นพื้นที่ทางการค้า และรองรับความต้องการสมัยใหม่ เช่น พื้นที่จอดรถ พื้นที่ที่เคยทำหน้าที่เป็นพื้นที่กิจกรรมทางสังคมสำหรับคนในละแวกบ้านก็ดูเหมือนลดจำนวนและหดหายไป พื้นที่สาธารณะสำหรับผู้คนในละแวกบ้าน และในเมืองเข้าใช้ในความหมายของชีวิตเมืองสมัยใหม่มีน้อยมาก

4.2.6 ผลกระทบของการท่องเที่ยวระดับย่านและละแวกบ้าน

การศึกษาพบว่าพื้นที่ทางตะวันออกของเมือง ได้แก่ พื้นที่เมืองเก่าบริเวณศูนย์กลางการค้าดั้งเดิมของเมือง หรือละแวกบ้านช้างม่วย-ท่าแพ (10) และบริเวณเขตกำแพงเมืองชั้นในฝั่งตะวันออก (9) หรือบริเวณกาดสมเพชร ประตูท่าแพ และวัดทรายมูลเมือง-ทรายมูลมาน รวมทั้งล่อยเคราะห์ (9.1 9.2 9.3 10.1 10.2 10.3 10.4 และ 10.5)

เป็นพื้นที่ที่ถูกผลกระทบจากการท่องเที่ยวรุนแรงกว่าบริเวณอื่น ๆ พื้นที่เหล่านี้อยู่ในย่านเมืองเก่าที่มีทรัพยากรเหมาะสมทำให้เกิดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และมีเป็นจำนวนมากที่เป็นกิจกรรมที่รองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และขัดแย้งกับความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ ปัจจุบันยังเป็นความขัดแย้งที่รอการคลี่คลายที่ดีต่อไปในอนาคต (รูปที่ 8)

ย่าน และละแวกบ้านของเมืองเชียงใหม่

1. ย่านลี้ก้า-ชะจาว
2. ย่านฟ้าฮ่าม-วัดเกต-เมืองเก่า
3. ย่านหนองหอย
4. ย่านช่วงสิงห์-ลานนา-ป่าตัน
5. ย่านเจ็ดยอด-ช่วงสิงห์
6. ย่านวียงเจ็ดริน
7. ย่านวังสิงห์คำ-ป่าแพ่ง-ราชภัฏ
8. ย่านสันติธรรม
9. ย่านกำแพงเมืองชั้นใน
10. ย่านช้างมอย-กาดหลวง-ท่าแพ
11. ย่านช้างคดลาน-ประตูเชียงใหม่-สวนปรุง
12. ย่านมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
13. ย่านแอร์พอร์ต
14. ย่านแม่เหียะ

รูปที่ 8 แสดงย่านและละแวกบ้านในเมืองเชียงใหม่

ที่มา: ผู้วิจัย (2556)

5. การอภิปรายผล สรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความเป็นย่านของเมืองเชียงใหม่ ทั้งย่านในประวัติศาสตร์ โครงสร้างของเมืองในปัจจุบัน รวมทั้งลักษณะทางกายภาพ กิจกรรมและการใช้ประโยชน์ และความหมายของพื้นที่ สามารถสรุปลักษณะของเมืองเชียงใหม่ ย่านและละแวกบ้านในเมือง และปัจจัยที่ทำให้เกิดลักษณะดังกล่าว รวมทั้งข้อสังเกตที่ได้ ข้อเสนอแนะประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาย่านของเมืองเชียงใหม่ และแนวทางการศึกษาเรื่องย่านต่อไปในอนาคต (รูปที่ 9)

แนวทางการพัฒนาย่านของเมืองเชียงใหม่ จากลักษณะย่านและข้อสรุปเรื่องละแวกบ้าน และย่านของเมืองเชียงใหม่ที่ผ่านมานำไปสู่ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ของแต่ละพื้นที่ โดยมีข้อสังเกตว่าข้อเสนอที่จะเสนอต่อไปนี้ได้คำนึงถึงบทบาทหรือหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่นั้น ๆ ที่มีต่อเมืองมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ดังนั้นขอบเขตของพื้นที่อาจไม่ได้เป็นไปตามขอบเขตย่านที่ได้ศึกษามาแล้วเท่าใดนัก เพราะความแตกต่างของบทบาท และหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่นั้น ๆ เช่น ย่านมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ทั้งส่วนเป็นการศึกษา คือพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และพื้นที่ย่านการค้าที่เป็นส่วนบริการของย่าน เช่น บริเวณหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น การเสนอแนวทางการพัฒนาของทั้งสองบริเวณนี้จึงแตกต่างกันไปด้วย แนวความคิดสำคัญสำหรับการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นเมืองประวัติศาสตร์ ที่มีการเติบโตสูง ควรมีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่สนับสนุนการพัฒนาให้ชัดเจนดังนี้

5.1 พื้นที่สนับสนุนการพัฒนา (Development Area)

ในเมืองประวัติศาสตร์ที่มีการใช้งานเกินขีดความสามารถ (Over Used) และถูกแรงผลักดันทางเศรษฐกิจให้มีการเติบโตในหลาย ๆ ด้าน เช่นเดียวกับเมืองเชียงใหม่ แนวทางที่เหมาะสมแนวทางหนึ่งคือ การกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับรองรับการพัฒนาที่ต้องการในเมืองนั้น ๆ เพื่อจะสามารถกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ ในบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองได้ต่อไป และในสถานการณ์ระดับจุลภาคและมหภาคของเมืองเชียงใหม่ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2) การส่งเสริมการขยายตัวของเมืองตามเส้นทางระบบขนส่งสาธารณะ (Radial Concentration) ให้กลุ่มการค้า บริการ สถานศึกษาและสถานที่ราชการรวมเป็นกลุ่ม รอบที่จอดรถหรือสถานีรถขนส่งสาธารณะโดยมีการใช้พื้นที่สีเขียวเป็นแนวป้องกันการรุกล้ำพื้นที่ลำน้ำ พื้นที่ที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (รูปที่ 8)

3) ควรกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมด้านตะวันตกของเมือง เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (Environmental and Cultural Significant Area) และเป็นที่ตั้งของศาสนสถานสำคัญ ซึ่งมีความสำคัญต่อจิตใจของชาวเมือง และยังมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ต่อเมือง

4) ควรกำหนดพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านมุมมอง (Visual Corridor) โดยเฉพาะมุมมองสู่ตอทยสุเทพ และพระธาตุตอทยสุเทพ ซึ่งมีคุณค่าทั้งด้านความงามและด้านจิตใจ และควบคุมการก่อสร้างให้ส่งเสริมความสำคัญของมุมมองดังกล่าว โดยกำหนดเส้นทางที่มีความสำคัญต่อมุมมองดังกล่าว ได้แก่ ถนนห้วยแก้ว ถนนสุเทพ ถนนนิมมานเหมินท์ และถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ (เชียงใหม่-ลำปาง) โดยเฉพาะช่วงช่วงสิงห์ถึงแยกรินคำ เป็นต้น

5) ควรควบคุมความสูงอาคารในเขตเมือง โดยเฉพาะพื้นที่อนุรักษ์ประวัติศาสตร์ และพื้นที่โดยรอบศาสนสถานหรือสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในเมืองเพื่อสามารถเก็บรักษารรยากาศของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ และมีให้ ความสูงของอาคารปิดกั้นการไหลเวียนของอากาศเพื่อลดความวิกฤตปัญหาหมอกควัน

6) ควรมีมาตรการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ต้นไม้ และพื้นที่พักผ่อนขนาดเล็กในเมือง จากการศึกษาเรื่องย่านและละแวกบ้านที่ผ่านมา พบว่าเชียงใหม่ยังมีพื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมทางสังคมในเมือง (Common Ground) น้อยเกินไป เนื่องจากพื้นที่วัดที่เคยทำหน้าที่นี้มาแต่เดิมได้ลดบทบาทดังกล่าวลงไป และก็ยังไม่มีพื้นที่สาธารณะที่ทำหน้าที่ดังกล่าวสำหรับชีวิตเมืองยุคหลังได้อย่างพอเพียง พื้นที่พักผ่อนขนาดเล็กในเมืองระดับละแวกบ้าน เป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตามบทความนี้มีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาละแวกบ้านและย่านสำหรับแต่ละพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น นอกเหนือจากที่ระบุไปแล้ว เช่น พื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่าชั้นใน พื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่าชั้นนอก เขตเมืองเก่า ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ย่านสำคัญ ได้แก่ กาดหลวง วัดเกต ช้างคลาน เจริญประเทศ และสันป่าข่อย

ข้อเสนอสำหรับการพัฒนาพื้นที่เพิ่มเติม โดยกำหนดตามศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของแต่ละพื้นที่ที่มีต่อเมือง ดังต่อไปนี้ (รูปที่ 10)

1) พื้นที่ที่มีความสำคัญทางสิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม (F) หรือพื้นที่คุ้มครองทัศนียภาพตอทยสุเทพ ได้แก่ พื้นที่ด้านตะวันตกของเขตกำแพงเวียงชั้นใน ควรมีข้อกำหนดเรื่องมุมมองสำคัญจากถนนสายหลักในบริเวณ และควบคุมความสูงอาคาร

2) พื้นที่ธรรมชาติกันชนเชิงตอทยสุเทพ (A) เป็นพื้นที่กันชนหรือรอยต่อระหว่างพื้นที่ธรรมชาติเชิงตอทยสุเทพ กับพื้นที่เมือง ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพื่อรักษามุมมองสู่ตอทยสุเทพและเพิ่มคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นปัญหาของเมืองเชียงใหม่เพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยเฉพาะปัญหาหมอกควัน

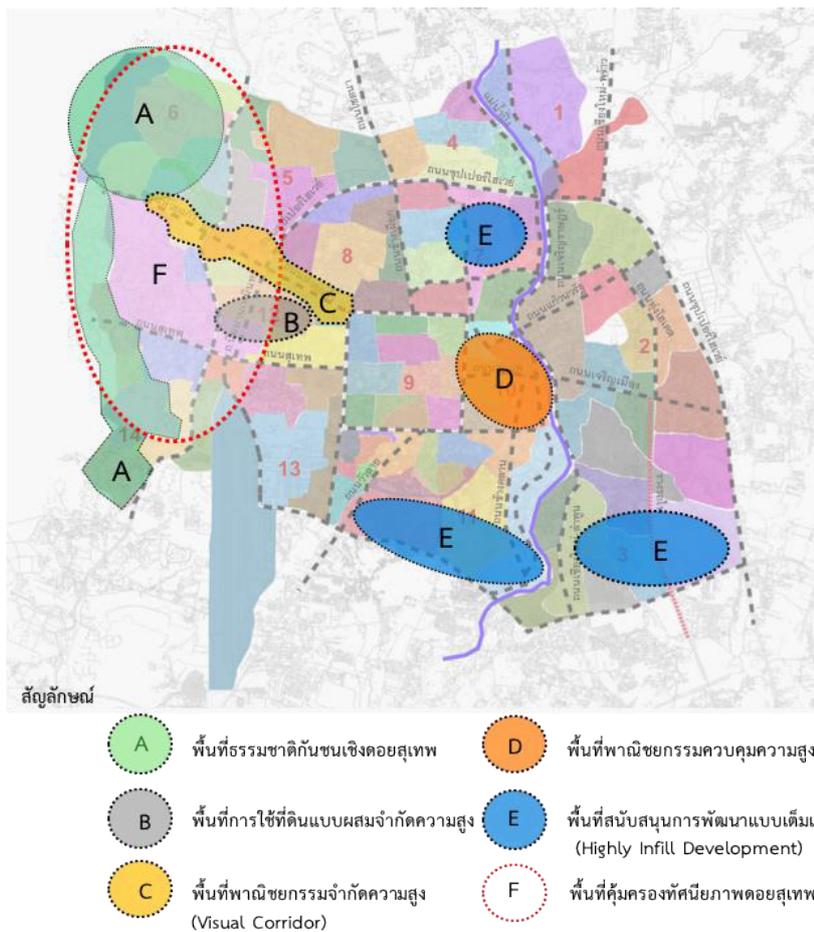
ปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้หลายแห่ง กำลังถูกเปลี่ยนไปเป็นอาคารสูง จำนวนมากควรถือเป็นวาระเร่งด่วนในการปรับปรุงข้อกำหนด เพื่อคืนสภาพธรรมชาติแก่บริเวณให้มากยิ่งขึ้น

3) พื้นที่สนับสนุนการใช้ที่ดินแบบผสมและจำกัดความสูง (B) ได้แก่บริเวณละแวกบ้านนิมมานเหมินท์เดิม เป็นย่านพักอาศัยชั้นดีใกล้เมือง เป็นส่วนหนึ่งของย่านมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นย่านธุรกิจการค้าขนาดเล็กที่มีลักษณะเฉพาะ เหมาะสมที่จะสนับสนุนให้มีการใช้ที่ดินแบบผสม และคงอัตลักษณ์เดิมไว้

4) พื้นที่พาณิชยกรรมจำกัดความสูง (C) เป็นย่านหน้ามหาวิทยาลัย และอยู่บนถนนสายสำคัญ คือถนนห้วยแก้ว ซึ่งเป็นทางขึ้นสู่พระธาตุตอทยสุเทพ ที่ควรควบคุมความสูงอาคารริมถนน ให้เป็นเส้นทางที่มีมุมมองสู่ตอทยสุเทพ (Visual Corridor) อาจกำหนดเป็น Visual Zone คือบริเวณที่ใกล้ถนนมากไม่ควรสร้างอาคารสูง และอาคารจะค่อย ๆ สูงขึ้นได้เมื่อไกลจากถนนออกไป จากการศึกษามุมมอง (14 องศา) ในถนนห้วยแก้วจะสร้างได้สูง 12 เมตร เมื่อถอยร่น 30 เมตร และสร้างได้สูง 23 เมตร เมื่อถอยร่นอีก 35 เมตร (เครือข่ายนักผังเมืองเชียงใหม่, 2553)

5) พื้นที่พาณิชยกรรมเดิม (D) ได้แก่ บริเวณกาดหลวง ช่างม้อย ท่าแพ ควรสนับสนุนให้เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมตามบทบาทเดิม แต่ให้ควบคุมความสูงไม่เกิน 5 ชั้น หรือ 16 เมตร เนื่องจากอยู่ในเขตเมืองเก่า

6) พื้นที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาแบบเติมเต็ม (Infill Development) (E) เนื่องจากยังมีพื้นที่ว่างอยู่จำนวนมาก ได้แก่ พื้นที่ทางเหนือของเขตกำแพงเมืองชั้นใน ในย่านวังสิงห์คำ-ป่าแพ่ง-ราชภัญญ์ บริเวณหลังมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และเจเจมาร์เก็ต ทางตอนใต้ของเขตกำแพงเมืองชั้นนอก ในย่านช้างคลานบริเวณละแวกบ้านศรีปิงเมือง และทางฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของแม่น้ำปิงในย่านบ้านเด่น-หนองหอย บริเวณละแวกบ้าน บ้านต้นขาม วัดเมืองท้าย และวัดเมืองสาทรน้อย-เมืองสารหลวง โดยควรมีการศึกษาในรายละเอียดต่อไปว่าควรสนับสนุนให้เกิดการใช้พื้นที่ที่เหมาะสมอย่างไรบ้าง ที่ไม่ขัดแย้งกับและสนับสนุนส่งเสริมความเป็นย่านเดิม

รูปที่ 10 แผนที่แนวความคิดในการพัฒนาละแวกบ้านและย่านตามลักษณะการใช้ประโยชน์
ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

เอกสารอ้างอิง

- เครือข่ายนักผังเมืองเชียงใหม่ (2553) รายงานฉบับสุดท้ายปฏิบัติการเชียงใหม่เอี่ยมด้านผังเมือง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ปรานอม ต้นสุขานันท์ และวิทยา ดวงธิดา (2556) แนวทางการพัฒนาความเป็นย่านหลากหลายมิติของเมืองเชียงใหม่. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ปรานอม ต้นสุขานันท์ และวิทยา ดวงธิดา (2560) ความรู้สึกเป็นสถานที่ของชุมชนละแวกบ้านในเขตเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่. วารสารสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวิจิตรศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 16, 85-107.

พัฒนา กิติอาษา (2546). **ท้องถิ่นนิยม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: กองทุนอินทร์สมเพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา.

วรชัย ทองไทย (2554). การเปลี่ยนแปลงประชากรโลก 2493-2573. **ประชากรและสังคม 2554**. 317-330.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และสุรพล ตำริห์กุล (2539) **วัดร้างในเวียงเชียงใหม่**. สุวีวงศ์บุ๊คเซนเตอร์. เชียงใหม่: พิมพ์ครั้งที่ 2
แก้ไขปรับปรุงและเพิ่มเติมภาพ.

Garnham, H. L. (1985). **Maintaining the Spirit of Place: a Process for the Preservation of Town Character**.
Mesa: PDA Publishers Corporation.

Ling, A. and Johnson, D.K. (1943). **Bubble diagram of London**. Sketchbook City. London: County of London
Plan.